

A STATISZTIKAI ADATSZOLGÁLTATÁS 2006. ÉVI VÁLTOZÁSAIRÓL

A könyvtári statisztika adatlapja már az elmúlt években is többször változott, most ismét felkészülhetünk egy újabb módosításra. A változtatás oka az, hogy 2003-ban megjelent az európai norma szerinti nemzetközi statisztikai szabvány, majd a fordítás eredményeként a magyar szabvány is.¹ Ezt követően a Könyvtári Intézet egy munkabizottságot hozott létre, hogy előkészítsék a szabvány hazai alkalmazását, és tegyenek javaslatot az OSAP² 1442-es statisztikai űrlap megváltoztatására.³

A munkabizottság adatlap javaslatát a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Főosztálya, majd az Informatikai és Statisztikai Főosztálya is elfogadta, így az új adatlapot - a 2005. évi OSAP adatlappal együtt - mintaként eljuttatták a megyei könyvtárakhoz. Ezen kívül 2005. december 13-án egy információs napot is szervezett a Könyvtári Intézet, amelyen részt vettek a megyei módszertanos munkatársak. Tájékoztatót kaptak az új adatlappal kapcsolatos tudnivalókról, és néhány módosító javaslat is elhangzott.

Az információs napon hallottakat is felhasználva szeretnék tájékoztatást adni - a majd 2007-ben kitöltendő – az új szabványnak megfelelő statisztikai adatlapról.

Mivel a 2006.évi adatokat már e szerint kell mérnünk, ezért kérem, hogy a könyvtárak még az év elején tanulmányozzák át a statisztikai adatlap mintát és annak útmutatóját!⁴

Az adatszolgáltatás forrásai a 2006-ban vezetett *Beiratkozási napló*, a *Munkanapló* és a *Csoportos leltárkönyv* lesznek, így ezeket a jelentőlapon feltett kérdéssornak megfelelően pontosan vezetni kell!

Sajnos a minta adatlapot a Deák Ferenc Megyei Könyvtár csak a 2006. évi Munkanaplók elkészítése és sokszorosítása után kapta meg, így már nem tudta időben módosítani annak rovatait.⁵ Ezért ezúton is felhívjuk a figyelmet a legfontosabb változásokra, hogy a könyvtárak pontosan mérni tudják a szükséges adatokat.

A munkanaplóban a következő adatokat kell naponta mérni:

Kelt		Felnőttek						14 éven aluliak							
Hónap	Nap	Személyes használat	Távhasználat	Internet használat	A könyvtárból kivitt dokumentumok	Helyben kölcsönzött dokumentumok	Helyben használat	Referenz kérdések száma	Személyes használat	Távhasználat	Internet használat	A könyvtárból kivitt dokumentumok	Helyben kölcsönzött dokumentumok	Helyben használat	Referenz kérdések száma

Ezen kívül a munkanapló végén el kell végezni az összesítéseket, be kell jegyezni a rendezvényeket (kiállítás, irodalmi rendezvény, használóképzés stb).

Az új statisztikai adatlap szerkezete eltér az eddig megszokottól, hiszen több részből áll, a főlaphoz több melléklap is csatlakozik. A *főlap*on csak olyan kérdések szerepelnek, amelyre minden könyvtár tud válaszolni, így ezt minden könyvtártípusnak kötelező kitölteni. A melléklapok kiegészítik a főlapot, és csak az a könyvtár tölti ki, amelyekre éppen vonatkozik.

A *közkönyvtárak melléklapját* ki kell tölteni valamennyi települési könyvtárnak (községi, városi, megyei), köztük a kettős funkciójú könyvtáraknak, az

ÁMK-k és művelődési házak könyvtárainak, valamint a TEMI-könyvtáraknak és munkahelyi közművelődési könyvtáraknak, a büntetés-végrehajtási intézmények könyvtárainak.

A *szakkönyvtárak melléklapját* a szakkönyvtárak töltik ki, köztük a nemzeti könyvtár, a felsőoktatási és intézményi szakkönyvtárak, orvosi könyvtárak, az egyházi könyvtárak, a megyei könyvtárak, és a regionális feladatot ellátó városi könyvtárak (pl. Nagykanizsa városi könyvtára).

A *más települést ellátó könyvtárak melléklapját* töltik ki a térségi szolgáltatást (KSZR-szolgáltatást, mozgókönyvtári ellátást) nyújtó városi és megyei könyvtárak.

A „*Szakkönyvtárak melléklapja-2*” adatlapot az első évben, majd a későbbiekben 5 évente kell majd kitölteni a szakkönyvtáraknak és a nagyobb közkönyvtáraknak, mivel olyan adatokat tartalmaznak (törlések, nemzetközi kiadványcsere) amelyek egy hosszabb időszakra tartalmaznak informatív adatokat.

Attérintve a *főlapot* megállapíthatjuk, hogy első részében a könyvtár alapadataira kérdez rá (név, cím, statisztikai szám, vezető neve, funkciója, nyitva tartás stb.). Néhány adat mérése elmaradt, illetve új kérdések is megjelentek. Nem kell megadni például a fenntartó nevét, csak annak besorolását (13. sor). Nem kéri a statisztika a bevételek és kiadások forintadatait sem. Ez utóbbiak az elmúlt években, sok esetben becsült adatok voltak, illetve a többcélú és többfunkciós intézmények esetében csak dokumentum- és bérköltségeket tartalmaztak. Az állományadatok közül nem kérdez rá az előző évi állomány nagyságára, és nincsenek összegző adatok sem. Így a könyvtáraknak jobban oda kell figyelni az adatok megadásakor, hiszen nincs lehetőség az összeadások ellenőrzésére. A forgalmi adatok közül nem kéri a statisztika a kölcsönzési alkalmak számát, így a munkanaplóban sem szükséges a továbbiakban azt feljegyezni.

Új adatként jelenik meg a *szolgálóközönség létszáma* (21. sor). Szolgálóközönség alatt érjük azokat a személyeket, akiknek az érdekében a könyvtárat létrehozták. Községi és városi könyvtárak esetében ez a népesség száma, felsőoktatási könyvtár esetén a hallgatók száma, intézeti szakkönyvtár esetén az intézményben foglalkoztatottak száma.

Részletezve kéri az új adatlap a *szolgáltatóhelyek számát*, így meg kell adni a fiókkönyvtárak számát és a külső szolgáltató pontokat (16-20. sor). Ez utóbbiak közé tartoznak az idősek otthonába, óvodába, közösségi házba, betegkönyvtárba telepített könyvgyűjtemények, amelyek a felhasználók korlátozott köre számára áll rendelkezésre.

Új adatként jelentkezik az *ülőhelyek száma*, ahová a felhasználók számára fenntartott ülőhelyeket kell bejegyezni (28. sor).

Az állományadatoknál a csoportos leltárkönyv alapján a dokumentumtípusok szerinti gyarapodást és év végi állományt kell beírni (47-59. sor). A törlések számára a főlap nem kérdez rá. Ellenben új adatként meg kell adni a kölcsönözhető állomány nagyságát is (63. sor). A folyóiratok állományadatainál (60-62. sor) a címek számához azt kell beírni, hogy hányféle folyóirat jár a könyvtárba, a példányok száma ettől abban az esetben tér el, ha egy folyóirat több példányban is jár a könyvtárba.

A korábban is mért adatok között szerepel az állománygyarapításra fordított összeg (66. sor), amely adatnak meg kell majd egyezni a települési nyilvános könyvtárak esetében érdekeltség-növelő támogatáshoz benyújtott igazolásokon szereplő összeggel. Az adatot a kifizetett számlák alapján kell megadni. Ha a könyvtár visszaigényli az ÁFÁ-t, akkor a bruttó összeget, ha nem a nettó összeget kell beírni.

Az új adatlapon nem változik a számítógépek számára, illetve a könyvtárközi kölcsönzésre vonatkozó adatszolgáltatás.

A könyvtári személyzet létszámát a munkaszerződések alapján kell megadni. A megbízási díjas személyzet számát nem lehet beírni.

Míg az adatlap első oldalán a könyvtár szolgáltatásait X-szel jelölve kell megadni, a következő lapon a számadatokra is rákérdeznek. A használók számának meghatározásakor az adatforrás a *Beiratkozási napló*, illetve egyéb nyilvántartások, így számítógépes kölcsönzés esetén az elektronikus olvasói nyilvántartás. Megkülönbözteti az adatlap az *érvényes regisztrációval rendelkező használókat* és az *aktív használókat* (74-75.) sor). Érvényes regisztrációval rendelkező használó, akit a könyvtár nyilvántartásba vett. Aktív használó, aki a könyvtárat legalább egyszer igénybe vette. Az aktív használók közé kell beszámítani a napijegyeseket is!

A könyvtárhasználatra vonatkozó kérdések adatforrása a *Munkanapló*, ezért abban mindent vezetni kell, amelyre az adatlap rákérdez.

Az adatlap a használatok számát részletezve kéri (76-79. sor). *Személyes használatnak* nevezzük, ha az egyéni felhasználó személyesen felkeresi a könyvtárat a szolgáltatások igénybevétele céljából. A 77. sorban az összes személyes használó közül meg kell adni azoknak a számát is, akik *internet szolgáltatást* vették igénybe. 2006-ban tehát minden Internet szolgáltatást biztosító könyvtár mérje az Internet használók számát.

A *távhasználatok* számát is részletesen kéri az új adatlap, így mérni kell a telefonon, faxon, vagy e-mailben történt megkereséseket, valamint a honlap és az OPAC használóinak számát!

A kölcsönzést kétféle módon használja az adatlap, egyrészt meg kell adni a *könyvtárból kivitt dokumentumok* számát (80. sor), másrészt a *helyben kölcsönzéseket* (81. sor). A könyvtárból kivitt dokumentumok számánál figyelembe kell venni a hosszabbításokat is. Helyben kölcsönzésnek nevezzük, amikor a felhasználó a könyvtáros segítségét kéri a helyben használni kívánt dokumentum kikölcsönzéséhez. Ezt a könyvtárak általában kérelapon regisztrálják. A korábbi adatszolgáltatásnál ezt neveztük regisztrált helyben használatnak. Javasoljuk, hogy amely könyvtárak eddig nem regisztráltak az olvasók helyben kölcsönzéseit, a jövőben használjanak kérelapot.

Helyben használatnak nevezzük, amikor az olvasó a polcra önállóan veszi le a helyben használni kívánt dokumentumokat. Ezt a könyvtárak becsléssel tudják megadni, figyelembe véve a visszaosztott dokumentumok számát. Korábban ezt az adatot, mint a regisztrálatlan helyben használatok számát adtuk meg.

A könyvtárközi kölcsönzés adatszolgáltatása lényegében nem fog változni.

Az új adatlap is kéri a *referenzs kérdések* számát, amely a személyesen és távhasználaton feltett tájékoztató kérdések számát egyaránt tartalmazza. A Munkanapló megfelelő rovatába ezt a regisztrált, vagy becsült adatot már az elmúlt években is vezetni kellett.

A könyvtár által szervezett *rendezvények* (kiállítás, egyéb rendezvény, használóképzés) számát és ezek résztvevőinek számát 2006-tól a statisztikában is jelenteni kell (92-96. sor), ezért a települési könyvtáraknak a Munkanapló végén ezeket be kell jegyezni!

Mivel a főlap kitöltése minden nyilvános könyvtárak jegyzékén szerepelő települési könyvtárnak kötelező, a jelenlegi helyzetet áttekintve megyénkben több könyvtár adatszolgáltatása problémássá válik. A megbízási díjast alkalmazó, és ellátórendszerhez csatlakozott községi könyvtár többségének nincs saját állománya

(vagy csak egy kisebb saját állománya van), hiszen letéti ellátásban részesülnek. Így a 2006. évi statisztikában ezek úgy jelennek meg, mint személyzet és állomány nélküli könyvtárak. Fontos feladatunk tehát, hogy ezeknek a könyvtáraknak a jogi helyzetét tisztázzuk. A megyei könyvtár már dolgozik azon, hogy ajánlást fogalmazzon meg a fenntartók felé, amelyben javaslatot tesz az ellátórendszerek átalakításra. (Lásd a 4. oldalon lévő írásunkat.)

A *közkönyvtárak melléklapján* a könyvtár gyarapodásának, állományának tartalmi összetételéről, szolgáltatásairól, a használókról kell részletes adatokat szolgáltatni. Külön sorban jelezni kell a *gyermekirodalmi állomány nagyságát* is! A csoportos leltárkönyvben érdemes az *ÁV* dokumentumokat szétbontani, hiszen a melléklapon a hangdokumentumok és a képdokumentumok számát kell megadni (104-105. sor).

A közkönyvtári melléklapon a *regisztrált használók életkor szerinti megoszlását* is jelenteni kell majd. Az adatlapon az aktív felnőtt korú felnőttek közé (112. sor) a 14-65 év közötti könyvtárhasználókat kell majd beírni!

Míg a főlapon a személyes könyvtárhasználatok összesített adatairól kell számot adni, a közkönyvtári melléklapon a felnőtt, illetve 14 év alattiak könyvtárhasználatát megbontva is jelenteni kell majd.

A *szakkönyvtári melléklap* kitöltéséhez a jelentésre kötelezett könyvtáraknak (a nemzeti könyvtárnak, a felsőoktatási és intézményi szakkönyvtáraknak, az orvosi könyvtáraknak, az egyházi könyvtáraknak, a megyei könyvtáraknak, és a regionális feladatot ellátó városi könyvtáraknak) részletesen kell adatot szolgáltatni az *állomány szak szerinti összetételéről*. Ezeket az adatokat a *Csoportos leltárkönyv* megfelelő vezetésével tudják a könyvtárak megadni! A melléklap kérdéssora rákérdez a könyvtár elektronikus dokumentumaira, kiadványaira, a könyvtár által digitalizált dokumentumok számára, és a restaurált dokumentumokra.

A *más településeket is ellátó könyvtár melléklapján* az ellátás formájára és tartalmára vonatkozó kérdéssor található. A kistérségi társulásban, vagy más keretek között szolgáltatást nyújtó könyvtáraknak meg kell adni az *ellátott települések számát* (159. sor) és a *forgalmazott dokumentumok nagyságát* (173. sor), valamint az ellátott települések összesített könyvtárhasználatára vonatkozó adatokat. A nyújtott szolgáltatások formáját csak X-szel kell jelölni!

A megyénkben működő ellátórendszereknek tehát itt nyílik arra lehetősége, hogy számot adjanak arról, összesen hány települési önkormányzattal állnak szerződéses viszonyban (159. sor), és mennyi az összes településen kint lévő dokumentumok száma (173. sor).

A statisztikai adatlap készítői azonban úgy állították össze ezt a kérdéssort, hogy a más települést ellátó (megyei, vagy városi) könyvtárak a KSZR koncepciónak megfelelően könyvtárbusz üzemeltetésével, vagy helyi szolgáltatóhely biztosításával oldják meg az önálló nyilvános könyvtárral rendelkező kistépülések könyvtári ellátását.⁶ Nem számolhattak azzal, hogy szerepelnek a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén olyan könyvtárak is, amelyek ellátórendszer tagjaként részesülnek dokumentum-ellátásban. Mint korábban már korábban jeleztem, a főlapot és a közkönyvtári melléklapot mint nyilvános könyvtár, kötelező kitölteniük, ugyanakkor állományadatokat önállóan nem tudnak, vagy csak részben tudnak jelenteni, mert a helyben lévő állomány egésze, vagy egy része ellátórendszeri közös tulajdon. A jelenlegi működés szerint, az önállóan statisztikát szolgáltató nyilvános könyvtár, amely ellátórendszer tagja, a más települést ellátó melléklapon könyvtári szolgáltatóhelyként is

megjelenik letétbe kapott adataival együtt. Ez is felhívja a figyelmet arra, hogy az ellátórendszerek jogszabályokba ütköző működtetését⁷ egy formai átalakítással meg kell oldani 2006 folyamán.

Összegzőképpen: elengedhetetlen, hogy a minta adatlapokat és az útmutatót figyelmesen tanulmányozzák át, és mérjék 2006-ban a kitöltéshez szükséges adatokat. Amennyiben kérdésük, észrevételük van, forduljanak a Deák Ferenc Megyei Könyvtár munkatársaihoz.⁸

Végezetül még egy információ: módosulni fog a jövőben a jelentés visszaküldésének a határideje, és március 31-ig kell majd elküldeni az adatlapokat a megyei könyvtárakhoz. Így a fenntartók a pénzügyi év lezárta után pontos adatokkal szolgálhatnak a dokumentumra fordított összegekről.

Jegyzetek:

---

¹ MSZ EN ISO 2789:2003 Információ és dokumentáció. Nemzetközi könyvtári statisztika.

² Országos Statisztikai Alaprogram

³ Fehér Miklós – Somogyi József: Tájékoztató a Statisztikai Munkabizottság 2004-2005-ben végzett munkájáról = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2005. 11. sz. 3-9. p.

⁴ A „Jelentés a könyvtárak 2005. évi tevékenységéről” c. adatlappal együtt a Deák Ferenc Megyei Könyvtár a MINTA adatlapot is minden könyvtárhoz eljuttatta.

⁵ A Deák Ferenc Megyei Könyvtár minden évben elkészíti a települési könyvtárak számára a Beiratkozási naplót és a Munkanaplót, amelyet ingyen juttat el minden települési könyvtárba.

⁶ Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepüléseken élők számára URL: http://www.kultura.hu/nkom/nkom/infoteh/article/D999_article_63713.html

⁷ Tóth Máté: Hazai ellátórendszerek egy országos vizsgálat adatainak tükrében. = Könyvtári Figyelő 2004. 4. sz. 719-761. p.

⁸ A Deák Ferenc Megyei Könyvtár statisztikai adatszolgáltatással foglalkozó munkatársai: Kustán László (giovi@dfmk.hu) és Sebestyén Horváth Margit (shmargin@dfmk.hu) Telefon: 92/311-341, 18 mellék.

Sebestyén Horváth Margit